

Менжулін В. І.

---

ВИПУСКНИК КИЇВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ АКАДЕМІЇ  
ГЕРВАСІЙ СІКОРСЬКИЙ  
(за матеріалами архівних студій)

---

У монографії, присвяченій постаті відомого київського психіатра Івана Олексійовича Сікорського (1842–1919) <sup>1</sup>, я звернув увагу на один маловідомий і, на перший погляд, не зовсім логічний факт із його біографії. 1869 р. І. О. Сікорський закінчив медичний факультет Університету св. Володимира і був залишений там стипендіатом для підготування до професорського звання. Проте лише одна з двох статей, опублікованих ним наступного року, стосувалася власне медицини, натомість друга була присвячена історико-релігійній проблематиці й, до того ж, мала гострий політико-ідеологічний підтекст. У цій статті <sup>2</sup> йшлося про мощі архієпископа Полоцького, священномученика Йосафата Кунцевича (1580–1623) – одного з найактивніших провідників греко-католицької унії, вбитого православними містянами Вітебська. У травні 1643 р. Ватикан беатифікував

---

<sup>1</sup> Див.: Менжулін В. І. Другой Сикорский: неудобные страницы истории психиатрии / Вадим Менжулин. – К. : Сфера, 2004. – 490 с.

<sup>2</sup> Див.: Сикорский И. А. Реликвии Йосафата Кунцевича / лекарь И. Сикорский // Журнал Министерства народного просвещения. – 1870. – Часть СЛII. – Декабрь. – С. 245–253.

архієпископа Йосафата, а його мощі стали об'єктом поклоніння для уніатів. Згодом їх було перевезено в розташоване на Підляшші місто Білу<sup>3</sup>. Саме там 1869 р. з ними ознайомився молодий лікар Іван Сікорський, який прибув до Білої з Києва, кажучи його словами, «в качестве туриста»<sup>4</sup>. Однак зацікавленість, виявлену ним до реліквій релігійного діяча, незадовго до того канонізованого Римо-Католицькою церквою (1867), назвати суто туристичною доволі важко.

Унаслідок кропіткого дослідження, яке містило чимало процедур, зокрема ретельне звіряння багатьох старовинних текстів, Іван Сікорський дійшов висновку, що уніатська святиця насправді є старанно закамouflьованою підробкою, яку активно використовують у своїх політичних цілях «вороги» православ'я й самодержавства. Але найбільше занепокоєння в молодого науковця викликав той факт, що ця фальсифікація виявилася доволі ефективною. Завершуючи оповідь про своє розслідування нагадуванням про ще зовсім свіжу «рану» імперії, – Польське повстання 1863 р., Іван Сікорський із сумом зауважив: «Не народ желал реликвий! Желали и желают их те лица, которые в 1863 году благословляли народ поднятою рукою реликвий и проповедовали тайно и публично, что москали – убийцы святого Йосафата»<sup>5</sup>.

Мені вже доводилося констатувати, що висновки, зроблені вченим за підсумками цього розслідування, цілком співзвучні з тими поглядами, які він висловлював надалі. Адже, «что бы ни делал И. А. Сикорский за свою долгую жизнь, практически во всех его поступках присутствовал определенный стержень... Он восторженно принимал все то, что считал отвечающим интересам российского самодержавия, и беспощадно отметал все

---

<sup>3</sup> Нині – м. Біла Підляська (Biała Podlaska) у Люблінському воєводстві Республіки Польща.

<sup>4</sup> Сикорский И. А. Реликвии Йосафата Кунцевича. – С. 246.

<sup>5</sup> Там само. – С. 253.

то, що етим інтересам, по его мненню, противоречило»<sup>6</sup>. До того ж, релігійна проблематика мала для нього особливе значення. Син священика<sup>7</sup>, він з дев'ятирічного віку навчався у Києво-Подільському духовному училищі (1851–1857)<sup>8</sup>, а після його закінчення – у Київській духовній семінарії (1857–1862). Щоправда, довчившись до останнього (богословського) класу, Іван Сікорський вирішив змінити життєву траєкторію: 1862 р. він залишив семінарію, аби вступити до Університету св. Володимира й згодом долучитися до позитивістськи налаштованого медичного цеху. Однак, попри цю станову та фахово-світоглядну трансформацію, релігія й надалі займала в його житті важливе місце<sup>9</sup>.

---

<sup>6</sup> Менжулін В. І. Другой Сикорский. – С. 456.

<sup>7</sup> Батько Івана Сікорського, Олексій Іванович Сікорський (1804 – після 1877), з 1828 р. служив парафіяльним священиком у с. Антонів Сквирського повіту Київської губернії. 26 листопада 1877 р. вийшов за штат (див.: Распоряжения епархиального начальства // Киевские епархиальные ведомости. – 1878. – № 1. – Отд. первый. – С. 4).

<sup>8</sup> За твердженням деяких авторів, І. О. Сікорський був вихованцем Києво-Софійського духовного училища (див., напр.: Кальченко Т. В. Киевский клуб русских националистов. Историческая энциклопедия / Т. В. Кальченко. – К. : Киевские ведомости, 2008. – С. 255). Однак це твердження, як засвідчують архівні документи, помилкове. Зокрема в Центральному державному історичному архіві України, м. Київ (ЦДІАК України), зберігається «разрядный список учеников Киево-Подольского духовного уездного училища, составленный за учебный курс 1855/6 и 1856/7 годов». У цьому списку з кількох десятків учнів вищого 2-го відділення училища, які підпадали під переведення до нижчого відділення Київської духовної семінарії, першим зазначено Івана Сікорського – найуспішнішого серед випускників Києво-Подільського духовного училища 1857 р. (див.: О годичном испытании в духовных училищах на 1857 год. – ЦДІАК України. – Ф. 712. – Оп. I. – Спр. 177. – Арк. 23–23 зв.).

<sup>9</sup> Див.: Менжулін В. І. Релігія у житті психіатра: за матеріалами біографії почесного члена Київської духовної академії Івана Сікорського / В. І. Менжулін // Біографічний підхід у вивченні історії та спадщини Київської духовної академії : зб. наук. праць / упоряд. і відп. ред. М. Л. Ткачук. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – С. 122–143.

І все ж таки, навіть після цих уточнень оповідь І. О. Сікорського про дослідження реліквій священномученика Йосафата Кунцевича в Білій залишає відчуття якоїсь не домовленості й загадковості. Що спонукало молодого лікаря вирушити «в качестве туриста» саме до цього, доволі віддаленого від Києва, маленького повітового міста Седлецької губернії (на території Царства Польського), відомого лише як місце збереження згаданих реліквій? Довгий час я керувався припущенням, що головним мотивом цієї подорожі був особистий ентузіазм молодого лікаря в іпостасі «експерта-волонтера»<sup>10</sup>. Адже він і в наступні роки неодноразово виступав у цьому статусі під час розслідування різних резонансних справ, що були пов'язані з релігією й мали велике політико-ідеологічне значення<sup>11</sup>. Однак уважне вивчення архівних матеріалів, щільно пов'язаних з історією Київської духовної академії, дає змогу додати до цього припущення певні важливі уточнення<sup>12</sup>.

Передусім варто зазначити, що Іван Сікорський був не просто сином священника, а представником старовинної, відомої й дуже розгалуженої династії православних священнослужителів, засновником якої прийнято вважати його прадіда – Матвія Сікорського (1746 – після 1795). Як вдалося з'ясувати, родичем київському психіатру доводився й першоієрарх Української автокефальної православної церкви в діаспорі митрополит Полікарп – у миру Петро Дмитрович Сікорський (1875–1953). Він

---

<sup>10</sup> Див.: Менжулін В. И. Другой Сикорский. – С. 114–117; Менжулін В. І. Релігія у житті психіатра: за матеріалами біографії почесного члена Київської духовної академії Івана Сікорського. – С. 130–131.

<sup>11</sup> Див.: Менжулін В. І. Релігія у житті психіатра: за матеріалами біографії почесного члена Київської духовної академії Івана Сікорського. – С. 132–143.

<sup>12</sup> Принагідно хотів би висловити глибоку подяку відомому знавцеві історії та спадщини Київської духовної академії професору Марині Ткачук за цінні поради щодо пошуку джерел (зокрема архівних) для здійснення цієї розвідки.

був сином троюрідного брата Івана Сікорського – Дмитра Марковича Сікорського (1845–1892), котрий, як і багато інших представників династії, був священником в одній із сільських парафій Київської губернії<sup>13</sup>. Виявляється, що й у місті Білій, куди приїздив Іван Олексійович Сікорський, також служив один із представників священницької династії Сікорських – його рідний брат Гервасій.

Варто зазначити, що відшукати відомості про Гервасія Олексійовича Сікорського було справою не з легких. Його біографія ніколи не була предметом спеціальних досліджень. Лише завдяки віднайденим архівним документам<sup>14</sup> і деяким офіційним джерелам відповідних часів нам вдалося реконструювати канву його біографії,

---

<sup>13</sup> Петро Сікорський (митрополит Полікарп), як і багато інших представників роду Сікорських, закінчив Київську духовну семінарію (1892–1898). Згодом був вільним слухачем в Університеті св. Володимира (1906–1910) – у той час, коли його троюрідний дядько Іван Олексійович ще залишався позаштатним професором (офіційно він вийшов на пенсію 1902 р., але поза штатом працював до 1911 р.). (Див.: Менжулин В. И. Другой Сикорский. – С. 309–310).

Варто зазначити, що українофільські настрої загалом були властиві тій гілці династії Сікорських, до якої належав митрополит УАПЦ Полікарп. Наприклад, зберігся лист його рідного брата Ореста Дмитровича Сікорського до майбутнього голови Центральної Ради Української Народної Республіки Михайла Сергійовича Грушевського, надісланий у листопаді 1905 р. (див.: Лист студента Київської духовної семінарії Сікорського Ореста Дмитровича до Грушевського М. С. [25 листопада 1905 р.]. – ЦДІАК України. – Ф. 1235. – Оп. I. – Спр. 310. – Арк. 19–20). У цьому листі Орест Сікорський, випускник Київської духовної семінарії, який упродовж кількох семестрів вивчав філологію у Юр'ївському університеті (нині – Тартуський університет, Естонія), звертається до свого «земляка» по пораду щодо організації продовження навчання. Майже весь текст листа написано українською мовою; російською подано лише список курсів, прослуханих у Юр'ївському університеті, а також адресу відправника: «г. Киев, Печерск, Никольская ул. № 12, Орест Дмитриевич Сикорский».

<sup>14</sup> Йдеться про документи, що зберігаються у згаданому вище Центральному державному історичному архіві України, м. Київ (ЦДІАК України), а також в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ).

яка, на нашу думку, становитиме певний інтерес не лише для дослідників життя й творчості І. О. Сікорського.

Гервасій Сікорський народився 1839 р. у с. Антонів Сквирського повіту (нині району) на Київщині, де трьома роками пізніше народився і його брат Іван. Саме там, як уже зазначалося, звершував своє священницьке служіння їхній батько Олексій Іванович Сікорський. І саме слідами останнього, на відміну від Івана, пішов Гервасій Сікорський. З архівних документів<sup>15</sup> дізнаємося, що 1857 р. він закінчив Київську духовну семінарію «с аттестатом першого разряда», а 12 серпня 1858 р. «Преосвященным Антоном, епископом Чигиринским, викарием Киевской епархии»<sup>16</sup>, рукоположен во священники» Свято-Михайлівського храму с. Юшків Ріг<sup>17</sup> Таращанського повіту Київської губернії. За даними відповідних клірових відомостей, незадовго до висвяти Гервасій Сікорський одружився з Анною Ковалевською – дочкою о. Ясона Ковалевського, який обіймав священницьку посаду в зазначеному храмі до самої смерті 1857 р.<sup>18</sup> З інших джерел відомо також, що до своїх пастирських обов'язків о. Гервасій поставився з неабияким сумлінням, адже вже у серпні 1862 р. був відзначений епархіальним начальством набедреником («за честное служение олтарю Господню») <sup>19</sup>.

---

<sup>15</sup> Див.: Клировая ведомость Таращанского уезда за 1858 год. – ЦДАК України. – Ф. 127. – Оп. 1011. – Спр. 2820. – Арк. 388 зв.

<sup>16</sup> Йдеться про єпископа Антонія (Якова Гавриловича Амфітеатрова, 1815–1879), ректора КДА у 1851–1858 рр. Помер у сані архієпископа Казанського і Свіязького.

<sup>17</sup> У 1924–2016 рр. це село Таращанського району Київської області мало назву Петрівське. 2016 р. було повернуто історичну назву – Юшків Ріг. У деяких документах дорадянських часів трапляється написання «Юшковорог».

<sup>18</sup> Див.: Клировая ведомость Таращанского уезда за 1857 год. – ЦДАК України. – Ф. 127. – Оп. 1011. – Спр. 2819. – Арк. 419–419 зв.; Клировая ведомость Таращанского уезда за 1858 год. – Там само. – Спр. 2820. – Арк. 390.

<sup>19</sup> Распоряжения епархиального начальства // Киевские епархиальные ведомости. – 1862. – № 17. – Отд. первый. – С. 139–140.

Сягнувши 25-річного віку, Гервасій Сікорський вирішив здобути вищу богословську освіту в Київській духовній академії. Одружених священників до духовних академій зазвичай у ті часи не приймали, і навіть отримання дозволу на навчання у статусі слухача передбачало цілу низку процедурних моментів. Тож, отримавши попередню згоду з боку академічного начальства, 3 вересня 1864 р. о. Гервасій звернувся з відповідним клопотанням до тодішнього митрополита Київського і Галицького Арсенія (Москвіна). У клопотанні він зазначував, що на період навчання бере на себе зобов'язання утримувати свою родину (у якій підростало троє дітей <sup>20</sup>) власним коштом <sup>21</sup>. Отримавши схвальну резолюцію митрополита <sup>22</sup> й необхідні довідки з Київської духовної консисторії <sup>23</sup>, 24 вересня 1864 р. Правління Київської духовної академії звернулося до товариша обер-прокурора Св. Синоду князя С. М. Урусова за дозволом прийняти о. Гервасія Сікорського до КДА для «слушання академических лекций». Обґрунтовуючи своє подання, академічне Правління наголошувало, що він «имеет степень студента семинарии и, как видно из его послужного списка, во все продолжение шестилетней епарх[иальной] службы пользовался вниманием епархиального начальства и по поведению был аттестуем примерно хорошо» <sup>24</sup>.

Отже, з дозволу Св. Синоду, восени 1864 р. о. Гервасій розпочав слухання академічних лекцій, перебуваючи на власному утриманні й живучи «на вольной квартире вне

---

<sup>20</sup> Син Костянтин (1858 року народження), доньки Олена (1860 року народження) та Анастасія (1862 року народження). Див.: Сикорские. Генеалогическое древо. URL: <http://www.nashi-korni.com/kievskaya-guberniya/sikorskie>.

<sup>21</sup> Див.: Дело о приеме в академию священника с. Юшковорога, Таращанского у[езда] Сикорского Г. – Арк. 1.

<sup>22</sup> Там само. – Арк. 2.

<sup>23</sup> Там само. – Арк. 3.

<sup>24</sup> Там само. – Арк. 4.

Академії»<sup>25</sup>. Завдяки успіхам у навчанні<sup>26</sup> вже з вересня наступного (1865-го) року він став повноправним студентом КДА і навіть був призначений старшим однієї з кімнат, у яких мешкали вихованці<sup>27</sup>. Слід звернути особливу увагу на те, що о. Гервасій закінчував цей заклад у складі ХХІІІ курсу, повний термін навчання якого тривав з 1863-го до 1867 р. Оскільки набір студентів у ті часи здійснювався раз на два роки (у непарні роки)<sup>28</sup>, то, прийшовши до КДА 1864 р., він мусив долучитися до студентів другого року навчання й відповідно надолужувати академічну програму. Попри додаткові труднощі, о. Гервасій не лише впорався з цим завданням, а й доволі швидко здобув авторитет і прихильність серед студентів<sup>29</sup>. Як

---

<sup>25</sup> Дело о приеме в академию священника с. Юшковорога, Тарашанского у[езда] Сикорского Г. – Арк. 4–4 зв.

<sup>26</sup> Див.: Ведомости о студентах ХХІІІ курса с указанием качества данных ими на испытании в июне 1865 г. ответов и оценки сданных сочинений. Июнь 1865 г. – ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 5383.

<sup>27</sup> Див.: Записка инспектора [Академії] архимандрита Сильвестра о назначении старших среди студентов Академії. 3 сентября 1865 г. – ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 5245. – Арк. 1.

<sup>28</sup> Див.: Ткачук М. Л. Київська духовна академія (1819–1924): сторінками історії / Марина Ткачук // Київська духовна академія в іменах: 1819–1924 : енциклопедія : в 2 т. / упоряд. і наук. ред. М. Л. Ткачук ; відп. ред. В. С. Брюховецький. – Т. 1 : А–К. – К. : Вид-дім «Києво-Могилянська академія», 2015. – С. 17.

<sup>29</sup> Багато з випускників ХХІІІ курсу Київської духовної академії згодом стали відомими постатями. Однокурсниками о. Гервасія Сікорського були видатні церковні діячі: митрополит Володимир (Василь Якович Шимкович, 1841–1926), канонізований Російською Православною Церквою Закордоном у лику священноповідника; архієпископи Арсеній (Олександр Дмитрович Брянцев, 1839–1914) та Димитрій (Михайло Георгійович Ковальницький, 1839–1913) – останній відомий також як професор і ректор КДА; болгарський державний і освітянський діяч Йосиф Антонов Ковачев (1839–1898); авторитетний біблеїст та гебраїст, професор КДА Яким Олексійович Олесницький (1842–1907); знані історики Іван Іванович Дубасов (1843–1913), Микола Іванович Яворський (1842–1919), Лев Степанович Мацевич (1843–1915) та ін. Прикметно, що в Академії о. Гервасію довелося навчатися з деякими однокурсниками брата, Івана Олексійовича Сікорського, по Київській духовній семінарії – зокрема зі щойно згаданим Львом Мацевичем, а також із



згадував згодом один із його однокурсників, знаний освітянський і громадський діяч протоіерей Іван Пичета, «единственный священник на нашем курсе о. Гервасий Сикорский, родной брат знаменитого киевского психиатра, был редкий по своим душевным качествам человек. Его все товарищи уважали за благородство характера и неискательность»<sup>30</sup>.

Неабиякі здібності й сумлінне ставлення до навчання, продемонстровані о. Гервасієм у студентські роки, були відображені і в його підсумкових результатах: під час укладання остаточного розрядного списку («на основании устных свидетельств наставников Академии об успехах воспитанников Академии XXIII курса, по соображению при том их способностей и поведения в продолжении всего курса») він увійшов до трійки найкращих вихованців, поступившись лише майбутнім професорам КДА Якимі Олесницькому і Михайлу Ковальницькому (згодом – архієпископу Дмитрію)<sup>31</sup>, попри те, що загалом на курсі навчалось 53 особи. Що ж стосується його випускної роботи, яка здобула найвищу оцінку («весьма удовлетворительно»), то її було визнано одним із п'яти найкращих на курсі «сочинений, написанных для получения ученой степени»<sup>32</sup>. 6 серпня 1867 р. Конференція

---

майбутнім ректором Кишинівської духовної семінарії Михайлом Антоновичем Ганицьким (1843–1886), відомими згодом представниками київського духовенства протоіереями Михайлом Захаровичем Лінчевським (1838–1905) і Романом Олександровичем Барилловичем (1840–1905) та ін. (Див.: Ткачук М. Л. Випускники Київської духовної академії (1823–1919) / М. Л. Ткачук // Київська духовна академія в іменах: 1819–1924 : енциклопедія : в 2 т. / упоряд. і наук. ред. М. Л. Ткачук ; відп. ред. В. С. Брюховецький. – Т. 2 : Л–Я. – К. : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2016. – С. 880–950).

<sup>30</sup> Пичета И. Х., прот. Факты и воспоминания из школьной жизни герцоговинца / протоіерей И. Пичета. – Харьков : Мирный труд, 1911. – С. 60.

<sup>31</sup> Див.: Журнал заседаний Конференции Киевской духовной академии за 1867 г. Копии. [Машинопись]. – IP НБУВ. – Ф. 175. – № 59/15. – Арк. 1246.

<sup>32</sup> Там само.

КДА зарахувала Гервасія Сікорського до списків студентів першого розряду, представлених до присудження ступеня магістра богослов'я<sup>33</sup>.

Однак, згідно з тодішніми правилами, для остаточного затвердження ступеня Св. Синодом випускник мусив прослужити за місцем призначення щонайменше чотири місяці. У випадку з о. Гервасієм це відтермінування виявилось значно тривалішим – аж до травня 1869 р., коли до Конференції КДА надійшло, нарешті, відповідне подання з місця його служіння. Як засвідчують офіційні документи Правління КДА, ще наприкінці академічного навчання Гервасій Сікорський звернувся до архієпископа Варшавського і Новогеоргіївського Йоаникія (Горського) з проханням «о предоставлении ему места священника в г. Белой Седлецкой губернии и законоучительской должности в тамошней Русской гимназии»<sup>34</sup>. Це прохання було задоволене: з 2 листопада 1867 р. Гервасій Сікорський служив «законоучителем православного исповедания в Бельской греко-униатской гимназии и Бельских педагогических курсах»<sup>35</sup>. До своїх нових обов'язків о. Гервасій поставився, як завжди, «с примерным усердием», тож пропозиція керівництва Більської гімназії від 6 травня 1869 р. «войти представлением к высшему начальству об утверждении священника Сикорского в ученой степени», розглянута Конференцією КДА 17 травня 1869 р., зустріла в її членів одностайну підтримку<sup>36</sup>. На засіданні від 18 червня – 23 липня 1869 р.

---

<sup>33</sup> Див.: Журнал заседаний Конференции Киевской духовной академии за 1867 г. Копии. [Машинопись]. – Арк. 1247.

<sup>34</sup> Дело о назначении выпускника академии священника Сикорского Г. законоучителем Седлецкой гимназии. 14 июня – 5 декабря 1867 г. – ЦДІАК України. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 5813. – Арк. 2.

<sup>35</sup> Там само. – Арк. 3; Журнал заседаний Конференции Киевской духовной академии за 1869 г. Копии. [Машинопись]. – ІР НБУВ. – Ф. 175. – № 59/17. – Арк. 1350.

<sup>36</sup> Див.: Журнал заседаний Конференции Киевской духовной академии за 1869 г. Копии. [Машинопись]. – ІР НБУВ. – Ф. 175. – № 59/17. – Арк. 1350.

Св. Синод затвердив о. Гервасія Сікорського у ступені магістра, а 10 жовтня 1869 р. Рада Київської духовної академії ухвалила рішення видати йому академічний атестат, відповідний диплом і магістерський хрест <sup>37</sup>.

На жаль, відомостей про те, як склалася подальша доля о. Гервасія Сікорського, майже не збереглося. Єдиним віднайденим джерелом є службовий документ авторства Юхима Михайловича Крижановського (1831–1888) <sup>38</sup>, директора 1-ї чоловічої та 1-ї жіночої гімназій м. Варшави, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського <sup>39</sup>. З Юхимом Крижановським, вихованцем (1853–1857) і викладачем (1862–1864) Київської духовної академії, о. Гервасій був знайомий зі студентських років (вступивши до КДА, слухав у нього російську словесність). Фактично з січня 1865 р. Ю. М. Крижановський очолював Сідлецьку навчальну дирекцію, у підпорядкуванні якої перебувала й Більська гімназія, тож цілком можливо, що саме з його ініціативи після закінчення навчання о. Гервасій вирушив на служіння до Царства Польського. Як стверджує Ю. М. Крижановський, у м. Білій о. Гервасій успішно поєднував викладацьку роботу зі священницьким служінням у новоутвореній Більській православної парафії, до того ж робив це з «такими достоїнствами, которые далеко выходят из ряда обыкновенных» <sup>40</sup>.

---

<sup>37</sup> Див.: Протоколы заседаний Совета Киевской духовной академии за сентябрь и октябрь 1869 г. // Труды Киевской духовной академии. – 1870. – № 2. – С. 37–38.

<sup>38</sup> Про нього див.: Яременко М. В. Крижановський Юхим/Євфимій Михайлович / М. В. Яременко // Київська духовна академія в іменах: 1819–1924 : енциклопедія : в 2 т. / упоряд. і наук. ред. М. Л. Ткачук ; відп. ред. В. С. Брюховецький. – Т. 1 : А–К. – К. : Вид. дім «Кієво-Могилянська академія», 2015. – С. 722–725.

<sup>39</sup> Сообщение директора Первых варшавских гимназий попечителю Варшавского учебного округа о смерти законоучителя 1-й Варшавской мужской гимназии Сикорского Гервасия и характеристика его деятельности. [187... г.]. – ІР НБУВ. – Ф. XIII. – № 3896. – 4 арк.

<sup>40</sup> Там само. – Арк. 1–1 зв.

Характеризуючи діяльність о. Гервасія Сікорського у м. Білій, Ю. М. Крижановський писав: «Оставаясь долгое время при одном весьма скудном (600 р. серебром) содержании законоучителя (по неутверждению штата для Бельского прихода), он с полным самоотвержением предался исполнению новых своих обязанностей по гимназии и педагогическим курсам. В самое короткое время он успел собрать сведения о православных детях г. Белой и Бельского уезда и устроить положение их таким образом, чтобы никто из них не оставался без обучения грамоте и религии, а способные и состоятельные – без образования в гимназии или в педагогических курсах, для чего он вступил в постоянные сношения с православными начальными учителями сельских школ уезда и употребил все старания к устройству в г. Белой православного благотворительного общества и приюта для бедных детей и сирот. Для надлежащего укрепления учащихся в религии и нравственности, при отсутствии в г. Белой православного храма, покойный Сикорский собственными стараниями, без всякого пособия из казны, устроил в здании гимназии вполне приличную церковь. Эта церковь всегда переполнена была как посторонними, так в особенности учениками, без различия исповеданий, привлеченными образцовым служением его и его простою задушевною проповедью, без которой он не оставлял ни одного богослужения и которую посвящал преимущественно ученикам. При его участии и, отчасти и католическом влиянии, ученики гимназии и педагогических курсов составили два прекрасных церковных хора, которые пели при каждом богослужении его и в которых участвовали не только православные ученики, но – и даже преимущественно – униятские, отчасти и католические. Вне класса и церкви, покойный Сикорский входил во все нужды учеников с самой теплой заботой о них, и все без различия ученики в трудных случаях обращались к нему за советом, наставле-

нием и утешением. В то же время Сикорский, обладая серьезными познаниями во всех предметах гимназического курса, был одним из деятельнейших и полезнейших членов педагогических советов гимназии и педагогических курсов. В обоих этих заведениях, основанных по Высочайшей воле не только для выполнения специальных своих задач, но и для содействия национально-религиозному возрождению униянского народа, Сикорский живо проникался всеми интересами их и во всех случаях был всегда впереди своих товарищей и словом, и делом. Его разумному влиянию эти заведения обязаны были между прочим тем, что преподавание в них Закона Божия неправославных исповеданий, постановка которого составляла одно из важнейших затруднений, скоро получило должный строй и направление в духе правительственных требований и законных нужд края»<sup>41</sup>.

Імовірно, саме Юхим Крижановський, шануючи ділові риси й людські чесноти о. Гервасія, сприяв переведенню його на посаду законовчителя 1-ї Варшавської чоловічої гімназії, коли став її очільником восени 1871 р. Але, на жаль, Гервасію Сікорському не судилося довгого життя: за твердженням Ю. М. Крижановського<sup>42</sup>, він помер «после продолжительной и тяжелой болезни» 28 липня 1873 р.<sup>43</sup> у 34-річному віці, залишивши

---

<sup>41</sup> Сообщение директора Первых варшавских гимназий попечителю Варшавского учебного округа о смерти законоучителя 1-й Варшавской мужской гимназии Сикорского Гервасия и характеристика его деятельности. – Арк. 1 зв. – 2 зв.

<sup>42</sup> Там само. – Арк. 1.

<sup>43</sup> У тексті документа вказано день смерті (28 липня), проте місце на бланку, де мало бути зазначено рік, залишено незаповненим (є лише надруковане у типографський спосіб: «187\_»). Однак, з огляду на твердження Ю. М. Крижановського, що о. Гервасій прослужив у Царстві Польському приблизно шість років, можемо припустити, що йдеться про 1873 р. (Там само. – Арк. 1). Додатковим аргументом на користь цього припущення є той факт, що з 1874 р. посаду законовчителя 1-ї Варшавської чоловічої гімназії обіймала інша особа –

«без всякого приюта и без всяких средств к жизни» дружину і п'ятьох дітей <sup>44</sup>.

У контексті нашого дослідження варто звернути особливу увагу на доволі промовисту загальну оцінку діяльності о. Гервасія Сікорського в м. Білій, надану Юхимом Крижановським: «...покойному Сикорскому выпал трудный жребий первого православного священника и законоучителя в одном из наиболее сильных центров латино-униятской пропаганды, одушевляемой останками известного ревнителя унии Йосафата Кунцевича» <sup>45</sup>. Тож, зважаючи на зазначене, цілком очевидно, що Іванові Сікорському, який відвідав м. Білу 1869 р., було кому допомогти й на кого спертися. Проведене ним розслідування щодо мощів священномученика Йосафата стало внеском у спільну справу. Однак спільною вона була не тільки для нього з братом. Боротьба із «латино-униятской пропагандой» мала велике значення і в ширшому контексті – як у сімейному й династично-фаховому, так і в державно-політичному.

Наприклад, професор Київської духовної академії Іван Матвійович Бобровницький (1813–1886), як удалося встановити, був рідним дядьком Гервасія та Івана Сікорських <sup>46</sup>. Він здобув найбільше визнання як автор

---

священик Валерій Лаврський (див.: Памятная книжка Варшавской губернии на 1874 год. Варшава : Губ. тип., 1874. – С. 64).

<sup>44</sup> Крім зазначених вище сина Костянтина та дочок Олени й Анастасії, у подружжя Гервасія й Анни Сікорських були донька Надія та син Олексій (див.: Генеалогия рода Сикорских [70-е гг. XX ст.]. – ІР НБУВ. – Ф. 275. – № 309 (1) – 2 арк.). Наймолодший син, Олексій Гервасійович Сікорський, народився через три місяці після смерті о. Гервасія.

<sup>45</sup> Сообщение директора Первых варшавских гимназий попечителю Варшавского учебного округа о смерти законоучителя 1-й Варшавской мужской гимназии Сикорского Гервасия и характеристика его деятельности. – Арк. 1 зв.

<sup>46</sup> Іван Матвійович Бобровницький народився 1813 р. у селі Антонів Сквирського повіту Київської губернії у сім'ї священника (див.: Ткачук М. Л. Бобровницький Іван Матвійович / М. Л. Ткачук // Київська духовна академія в іменах: 1819–1924 : енциклопедія :

магістерської роботи «О происхождении и составе римско-католической литургии и отличии ее от нашей», що була вперше опублікована ще 1839 р. і згодом витримала кілька перевидань <sup>47</sup>. Спираючись на біографічні відомості І. М. Бобровницького, можна припустити, що і для нього, і для його родичів зазначена тема мала аж ніяк не академічно-абстрактний характер. Річ у тім, що з кінця XVIII ст. до 1917 р. с. Антонів Сквирського повіту Київської губернії, де народився і сам Бобровницький, і його племінники Гервасій та Іван, належало сім'ї польських магнатів Подгорських. Однак, як зазначав 1864 р. відомий церковний краєзнавець Лаврентій Похилевич, мешканці с. Антонова, «подобно всем окрестным жителям губернии – искони православные; и хотя при польском правительстве в прошлом веке несколько раз имели священников от разъединенных со вселенской церковью иерархов Киевских, но как сами священники, так и жители всегда только в православии признавали благочестие; латинство же и его дочь – унию признавали заблуждением, временно допущенным Богом, которое им силой навязало польское правительство. ... Некоторые из них, люди престарелые, заметные рассудительностью, честностью и долгим житием, слышали и сами помнят, как уния два раза силой была вводима в Антонове. Именно: в первый раз около 1760 года пред Колиивщиной введенная, продолжалась несколько лет; потом в Колиивщину возвратилось благочестие. Затем опять по настоянию правительства и латинского духовенства, столь могущественного в Польше, уния введена и про-

---

в 2 т. / упоряд. і наук. ред. М. Л. Ткачук ; відп. ред. В. С. Брюховецький. – Т. 1 : А–К. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. – С. 215). Саме до с. Антонова переїхав 1828 р. ієрей Олексій Іванович Сікорський (1804 – між 1875 та 1882), одружившись із рідною сестрою Івана Бобровницького Оленою Матвіївною Бобровницькою (1810 – р. см. невід.).

<sup>47</sup> Див.: Ткачук М. Л. Бобровницький Іван Матвійович. – С. 215.

должалась непрерывно до падения в 1795 году самого езуитского королевства»<sup>48</sup>.

За інформацією Лаврентія Похилевича, у тому самому 1795 р. мешканці Антонова на чолі з тодішнім священиком Григорієм Корниловичем знову возз'єдналися із православ'ям, чим викликали «сильное негодование» господаря – Олександра Подгорського, з ініціативи якого 1810 р. у селі було збудовано кам'яний костел<sup>49</sup> і створено римо-католицьку парафію (будівля костелу, що став усипальницею родини Подгорських, збереглася донині). Одночасно в с. Антонів діяв православний храм Благочинення Пресвятої Богородиці: у XIX ст. його дерев'яну будівлю, зведену після чергової пожежі 1741 р., неодноразово ремонтували й добудовували, зокрема зусиллями парафіяльних священиків Матвія Бобровницького<sup>50</sup> (батька Івана Бобровницького і діда братів Сікорських за материнською лінією) та Олексія Сікорського (батька братів Сікорських). Зростання в атмосфері перманентної «деполонізації»<sup>51</sup>, міжконфесійної напруги й проти-

---

<sup>48</sup> Похилевич Л. И. Сказания о населенных местностях Киевской губернии, или Статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся / собрал Л. И. Похилевич. – Біла Церква : Видавель О. І. Пшонківський, 2005. – С. 194–195.

<sup>49</sup> Там само. – С. 196. Див. також: Об окончании строительства каплицы в с. Антонов Сквирского пов., выделения доходов с имени для содержания священника, органиста, служителей. Из выписки служителей Сквирского поветового суда с изложением духовного завещания кн. Подгорского А. 27 февраля 1812 г. – ЦДІАК України. – Ф. 486. – Оп. I. – Спр. 2893. – 41 л.

<sup>50</sup> Див.: Похилевич Л. И. Сказания о населенных местностях Киевской губернии. – С. 196.

<sup>51</sup> Про її місцеву специфіку промовисто свідчать архівні документи, наприклад: О принадлежности помещице Подгорской К. имени в с. Антонове. Из рапорта сквирского земского исправника от 17 января 1831 г. Канцелярия Киевского, Подольского и Вольнского генерал-губернатора. – ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 782 а. – Спр. 7. – 1 арк.; Дело о наложении запрещения на имя в с. Антонов, принадлежащее помещикам Подгорским И. и Э., находящимся в Царстве Польском. Декабрь 1831 г. – апрель 1834 г. Киевская пала-



стояння між «храмом» і «костелом», а також православне священицьке коріння природним чином зумовлювали підвищену чутливість їхніх нащадків до цієї проблематики й принципово ортодоксальну оптику її бачення.

Окрім того, як зазначено вище, і за своєю тональністю, і за змістом розслідування Івана Сікорського щодо мощів священномученика Йосафата Кунцевича цілковито вписувалось у загальну російську політику стосовно поляків, католицтва та унії. Не випадково його стаття з цієї тематики побачила світ не у провінційних виданнях, а у впливовому столичному «Журнале Министерства народного просвещения».

Варто звернути увагу й на особливий державний запит щодо активізації православної місії на теренах Царства Польського після придушення Польського повстання 1863–1864 рр. До реалізації цього запиту було долучено чимало представників православного духовенства й освітян, що вийшли з духовної школи – передусім із територіально найближчої Київської духовної академії, вихованці та викладачі якої, як правило, добре володіли польською мовою (до 1844 р. у КДА навіть існувала відповідна кафедра) та зналися на «польському питанні». Крім згаданого вище Юхима Крижановського, у 1860-х рр. до поширення у Царстві Польському «православ'я, самодержав'я і народності» (звісно, російської) долучилося чимало відомих випускників КДА – Йосиф Міхневич (1809–1885)<sup>52</sup>, Феофан Лебединцев

---

та гражданского суда. – Там само. – Ф. 486. – Оп. I. – Спр. 4977. – 46 арк.; Дело по прошению настоятельницы Дубенского девичьего монастыря о взыскании с имени помещиков Подгорских в с. Антонове должных монастырю денег. 29 октября 1837 г. – 14 января 1839 г. Канцелярия Киевского, Подольского и Волынского генерал-губернатора. – ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 146. – Спр. 146. – 29 арк. та ін.

<sup>52</sup> Випускник (1829–1833), викладач і професор (1833–1839) Київської духовної академії, магістр богослов'я і словесних наук Йосиф Григорович Міхневич перебував на службі у Варшаві на посадах директора відділення урядової Комісії з народної просвіти у Цар-

(1828–1888) <sup>53</sup>, Сергій Грушевський (1830–1901) <sup>54</sup>, Іван Левицький (відомий усім як Нечуй-Левицький, 1838–1918) <sup>55</sup>, Петро Рублевський (1833 – після 1903) <sup>56</sup> та інші. З деким із цих осіб життєві шляхи братів Сікорських перетиналися ще з часів навчання в Київській духовній се-

---

стві Польському (1864–1867) та помічника попечителя Варшавського навчального округу (1867–1871). Див.: Ткачук М. Л. Міхневич Йосиф Григорович / М. Л. Ткачук // Київська духовна академія в іменах: 1819–1924 : енциклопедія : в 2 т. / упоряд. і наук. ред. М. Л. Ткачук ; відп. ред. В. С. Брюховецький. – Т. 2 : Л–Я. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – С. 221.

<sup>53</sup> Магістр богослов'я Феофан Гаврилович Лебединцев, вихованець (1847–1851), викладач і професор (1861–1864) Київської духовної академії, тривалий час очолював Холмську (1864–1871) і Радомську (1871–1880) навчальні дирекції. Див.: Кузьміна С. Л. Лебединцев Феофан Гаврилович / С. Л. Кузьміна // Там само. – С. 50–51.

<sup>54</sup> Батько видатного історика, громадського й політичного діяча Михайла Сергійовича Грушевського (1866–1934), вихованець Київської духовної академії (1855–1859), магістр богослов'я Сергій Федорович Грушевський викладав російську словесність у Холмській греко-уніатській гімназії (1864–1867) та Ломжицькій чоловічій гімназії (1868) (див.: Юринець Я. І. Грушевський Сергій Федорович / Я. І. Юринець // Київська духовна академія в іменах: 1819–1924 : енциклопедія : в 2 т. / упоряд. і наук. ред. М. Л. Ткачук ; відп. ред. В. С. Брюховецький. – Т. 1 : А–К. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. – С. 410).

<sup>55</sup> Випускник Київської духовної академії (1861–1865), магістр богослов'я Іван Семенович Левицький (відомий як «основоположник реальної української літератури» І. С. Нечуй-Левицький) викладав російську мову, літературу, історію та географію в жіночій гімназії м. Каліпа (1866–1867) та в жіночій уніатській прогімназії м. Седлеця (1867–1872) (див.: Брюховецький В. С. Нечуй-Левицький (Левицький) Іван Семенович / В. С. Брюховецький // Київська духовна академія в іменах: 1819–1924 : енциклопедія : в 2 т. / упоряд. і наук. ред. М. Л. Ткачук ; відп. ред. В. С. Брюховецький. – Т. 2 : Л–Я. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – С. 265).

<sup>56</sup> Вихованець (1853–1857) і викладач (1857–1865) Київської духовної академії, магістр богослов'я Петро Григорович Рублевський у 1865–1871 рр. обіймав посаду інспектора російської прогімназії м. Білої, де читав також давньогрецьку мову. Згодом очолював Седлецьку (1871–1878) і Холмську (1878–1895) навчальні дирекції (див.: Кузьміна С. Л. Рублевський Петро Григорович / С. Л. Кузьміна // Там само. – С. 513).

мінарії (відомо, наприклад, що в семінарські роки Іван Сікорський захоплювався проповідями Феофана Лебединцева<sup>57</sup> і навчався в Сергія Грушевського<sup>58</sup>). Вступивши до КДА 1864 р., о. Гervasій Сікорський ще застав у її стінах Юхима Крижановського, Петра Рублевського, Івана Левицького.

Ці приклади можна продовжувати. Можна також припустити, що з часом в архівних документах буде знайдено нові важливі дані щодо біографії Гervasія Олексійовича Сікорського. Однак і сказаного вище, здається, досить, щоб уявити, наскільки глибоко й виразно вплетеним у вкрай важливі релігійно-політичні процеси відповідних часів виявилось дуже коротке й цілковито забуте на півтора століття життя одного з випускників Київської духовної академії.

---

<sup>57</sup> Див.: Мацевич Л. С. Замечательные уроженцы и деятели Подолии прошлого времени / Л. С. Мацевич // Православная Подолия. – 1908. – № 14–15. – С. 250.

<sup>58</sup> У 1860–1865 рр. С. Ф. Грушевський був професором Київської духовної семінарії, де викладав Св. Письмо (див.: Юринець Я. І. Грушевський Сергій Федорович. – С. 410).